



Hartelijk welkom bij onze werkgroep Kerk en Klimaat

De werkgroep Kerk en Klimaat is voorjaar 2022 door de Kleine Kerkenraad van de Gereformeerde kerk ingesteld. De doelstelling is om te onderzoeken hoe we ons als kerk nu en in de toekomst willen verhouden tot de Schepping. Het gaat dus verder dan alleen het klimaat, het gaat over onze gehele relatie tot God en de Schepping. We willen zeker niet overtuigen, maar aanreiken. Er zijn een drietal terreinen benoemd waarop we aan het werk willen gaan.

Allereerst dichter bij de natuur komen zoals met wandelingen en bijvoorbeeld het moestuinproject. Dit gaat over de vraag of we de natuur niet te ver buiten onszelf hebben geplaatst. Op de tweede plaats het thema duurzaam leven in de praktijk. Is ons kerkgebouw in onderhoud en gebruik wel duurzaam? Hoe kunt u thuis op een eenvoudige manier meer dingen duurzaam doen? En tenslotte de christelijke identiteit. Hoe verhouden wij ons als belijdend christen elke dag tot wat de Bijbel zegt over natuur en economisch leven. Wat zegt de Bijbel eigenlijk over dit onderwerp? Hoe moet je dat interpreteren?

Onze visie en het werkplan 2023 staan op de site van de PKN (startpagina bovenin, werkgroep kerk en klimaat) U kunt het daar rustig lezen. In deze special geven we aandacht aan een paar onderwerpen waar we inmiddels mee zijn gestart. Maar het grootste deel van het katern gebruiken we om een drietal bekende christenen te laten vertellen, waarom zij actief zijn en het belangrijk vinden dat christenen actief worden en blijven op dit thema. Wij hopen dat deze teksten inspireren.

Er is werk genoeg te doen. We kunnen ook veel hulp gebruiken. Als u geïnteresseerd bent en zich afvraagt of u wat zou kunnen doen, kunt u contact opnemen met mij.

De voorzitter van de werkgroep Kerk en Klimaat,

Herman van Dijk

De aarde warmt op, wat is er aan de hand?

De aarde is nu gemiddeld 1,2 graden warmer dan aan het begin van de vorige eeuw - en daar komt inmiddels elke tien jaar 0,2 graden bij. Boven land gaat deze opwarming sneller. Zo is het in Nederland al bijna 2 graden warmer dan in 1900.

De belangrijkste oorzaak is de grootschalige verbranding van fossiele brandstoffen, zoals kolen, olie en gas. Hierdoor stijgt de concentratie broeikasgassen in de atmosfeer. Deze gassen werken als een soort deken: ze houden warmte vast. Zolang de concentratie broeikasgassen blijft stijgen, zal de temperatuur ook verder oplopen.

Dit heeft grote gevolgen. Sommige van deze gevolgen zien we nu al, zoals de toename van hittegolven, droogtes en extreme neerslag. Maar veel gevolgen van klimaatverandering

treden ook (sterk) vertraagd op, zoals het verdwijnen van koraalriffen en verlies aan biodiversiteit, verwoestijning, de afsmelting van ijskappen en zeespiegelstijging. De risico's op zulke grote gevolgen nemen sterk toe naarmate de opwarming hoger uitvalt.

Om zulke gevaarlijke klimaatverandering te voorkomen probeert de mensheid samen te werken. Dat heeft ertoe geleid dat alle landen van de wereld in 2015 het klimaatakkoord van Parijs sloten. De hoogste ambitie van dit akkoord is de opwarming beperken tot 1,5 graden. Om dat te realiseren moet de wereldwijde uitstoot van broeikasgassen al in 2030 gehalveerd zijn. Rond 2050 zou de mensheid 'klimaatneutraal' moeten zijn.

Deze uitdaging is zeer groot en het is onzeker of het Parijsakkoord zal slagen. Tegelijk worden er wel degelijk grote vorderingen geboekt: veel landen stellen scherpere doelen, energieverpilling wordt aangepakt en duurzame energie wordt snel goedkoper. Beetje bij beetje buigen de temperatuurverwachtingen dan ook naar beneden. Miljoenen mensen wereldwijd zetten zich hier hard voor in, op zeer uiteenlopende manieren. Voor deze klimaatspecial van Kerkvenster interviewden wij er drie.

'Een insectvriendelijk balkon is een daad tot Gods eer'

De aarde warmt op en dat heeft grote gevolgen. Die gevolgen zijn nu al merkbaar, maar vooral groot voor hen die na ons komen. Wat vraagt dat van ons? Is dit onderwerp te groot en moeten we ons overgeven aan wat komt? Of dragen we ook verantwoordelijkheid hierin, en een zorgplicht?

Carla Dik-Faber, Reinier van den Berg en Rozemarijn van 't Einde besloten elk op hun eigen manier om zelf in actie te komen voor het klimaat. Ze vertellen wat hen daartoe bewoog en wat hun christen zijn daarin betekent. Daarbij winden ze er geen doekjes om:

'Ik weet eerlijk gezegd niet of 'de mensheid' dit probleem gaat oplossen', zegt Dik-Faber. 'Mijn grootste vrees is dat we het zuchten van de schepping - de roep van de aarde - niet horen of niet willen horen, omdat er zoveel drukte en lawaai is in ons leven dat ons daarvan afleidt. Dat doet mij veel verdriet'.

Ze is bekend als Kamerlid voor de ChristenUnie, met onder andere klimaat in de portefeuille. Twee jaar geleden stapte ze na bijna tien jaar uit de actieve politiek. Ze kijkt met gemengde gevoelens terug: 'Het Klimaatakkoord van Parijs was in 2015 heel hoopvol. Maar regeringen doen sindsdien onvoldoende om de beloftes waar te maken'.

Verduurzaming van lokale gemeenschappen geeft Dik-Faber meer hoop. Daar richt zij zich sinds vorig jaar op, in haar nieuwe functie als projectleider voor de inmiddels 420 'groene kerken' in Nederland. Dat zijn geloofsgemeenschappen die actief aan de slag zijn met verduurzaming.

Ook Van den Berg is een bekend gezicht. Al sinds de start van de zender in 1989 presenteert hij het weerbericht bij RTL Nieuws. Van den Berg is daarmee de langstzittende weerpresentator van Nederland. Haaks op die tv-bekendheid staat een bescheiden leefstijl.

Van den Berg probeert op kleine voet te leven, in een energiezuinig huis, met een natuurvriendelijke tuin. 'Ik kies voor duurzaam vervoer, eet weinig vlees, maak geen verre reizen, en ik probeer bewust om te gaan met de aanschaf van kleding en spullen'.

Daarnaast geeft Van den Berg wekelijks lezingen over klimaatverandering en verduurzaming, vaak voor grote organisaties. Hij hoopt ze daarmee te inspireren aan de slag te gaan.

Christen zijn is daarbij een leidraad. 'De Heer heeft de mens met verstand gezegend, zodat we in wijsheid een goed rentmeester kunnen worden. Dat was een risico dat Hij blijkbaar nam. Maar de mens gebruikt zijn wijsheid om op zeer gespannen voet te leven met die schepping, met alle gevolgen van dien'.

'Voor mij vloeit in actie komen voor het klimaat logisch voort uit het christen zijn'. Dat zegt Van 't Einde. Kijk alleen al naar de eerste twee geboden. Toekijken terwijl Gods schepping wordt vernield, is op geen manier te rijmen met het gebod om God lief te hebben boven alles'.

Van 't Einde is dominee en werkt als geestelijk verzorger bij het Leger des Heils. Als lid van Christian Climate Action Nederland neemt Van 't Einde deel aan acties die miljardeninvesteringen in kolen, olie en gas op de politieke agenda willen krijgen.

Ondanks dat ze het probleem recht in de ogen kijkt, vertelt Van 't Einde dat ze zich vrijwel niet bezighoudt met sombere doemscenario's. 'Dat klinkt misschien gek, maar dat helpt me niet. Af en toe laat ik het even tot me doordringen, zodat het me aanzwengelt om dingen te doen die passen bij die urgentie'.

Ook lofprijzingen van anderen vindt ze niet belangrijk. 'Soms vertellen mensen me dat ze het zo inspirerend en goed vinden dat ik in actie kom, terwijl ze zelf niets doen. Alsof mij complimenteren hun aandeel zou kunnen zijn. Maar ik doe mijn activisme niet namens anderen. Ik doe wat ik moet doen', zegt Van 't Einde vastberaden. Ze roept anderen op zelf hun rol te zoeken en hun aandeel op te pakken.

'Het klimaatvraagstuk is zo groot, daar kun je soms moedeloos van worden en je afvragen wat jouw kleine bijdrage ertoe doet', voegt Dik-Faber toe. 'Ik zou willen zeggen: laat al onze kleine stapjes het antwoord zijn op deze oneindige liefde van God. Zo bezien is het kopen van tweedehands kleding of je tuin of balkon insectenvriendelijk inrichten een daad tot Gods eer'. Ook Van den Berg deelt die gedachte: 'Ieder mens kan impact hebben door bewuste keuzes te maken'.

Schaadt 'eeuwige economische groei' ons welzijn?

De discussie over grenzen aan de groei is weer terug. Het roept vragen op over hoe wij als christenen leven. Het roept ook vragen op over de economische ordening. Zijn we niet te ver doorgeschoten in ons genieten en consumeren? Kan het niet een tandje minder? Worden

we hier eigenlijk wel zo gelukkig van? Of vervreemdt het ons van God en de schepping. Deze vragen worden vaker gesteld. Antwoorden vinden is zo eenvoudig nog niet.

De afgelopen vijftig jaar is met meer en minder aandacht in de christelijke kerk gedebatteerd over de vraag hoe onbeperkte economische groei zich verhoudt tot kwaliteit van leven. Professor Goudzwaard schreef in de jaren zeventig al over 'de economie van het genoeg'. Maar het geloof in economische groei is diep verankerd in ons denken.

Deze discussie wordt weer urgenter nu er zowel verontrustende signalen zijn over de geestelijke gezondheid van mensen, als over de uitputting van de aarde. Het rapport *Grenzen aan de Groei* uit 1972, in opdracht van de Club van Rome, blijkt verre van verouderd of achterhaald. De aanname dat we met economische groei alle milieuproblemen zullen oplossen, staat steeds meer onder druk. Efficiëntieverbeteringen vertalen zich in de praktijk in meer consumeren, in plaats van minder belasting van de aarde. We lopen tegen allerlei grenzen aan, zoals de politieke discussie in Nederland ook leert.

Een bijzondere plaats in deze discussie nemen Paul Schenderling en Matthias Olthaar in. Beiden zijn econoom. De een werkt bij Berenschot en de ander is lector aan de Universiteit van Groningen. Beiden zijn ook actief christen. Afgelopen jaar is het boek *Er is leven na de groei* verschenen waarin ze een pleidooi houden voor enkele andere economische uitgangspunten die de welvaart zullen behouden, maar veel meer welzijn voor alle mensen brengen. Al eerder besteedden zij aandacht aan de vraag wat de Bijbel zegt over de economie en economische groei.

De werkgroep Kerk en Klimaat heeft Matthias Olthaar bereid gevonden om in het najaar twee lezingen met gespreksavonden te houden over dit onderwerp. Donderdag 19 oktober zal in het teken staan van de Bijbel. Wat wordt daarin eigenlijk verteld over hoe we met elkaar en de natuur moeten omgaan? En in hoeverre leeft dat nog bij ons? Donderdag

2 november staat de inrichting van onze economie centraal. Kunnen we deze meer in overeenstemming brengen met de uitgangspunten uit de Bijbel - en zo ja, wat betekent dat?

Wij zien deze bijeenkomsten als een start van een zoektocht naar de samenhang tussen geloof en de schepping in deze tijd van schaarste aan grondstoffen, klimaatverandering, energietransitie en biodiversiteit. Wij hopen op een grote opkomst en inspirerende gesprekken.

In juli één zondag fietsend en lopend naar de kerk?

Er bestaat een maximale hoeveelheid grondstoffen die de mensheid jaarlijks zou kunnen gebruiken, zonder de aarde te vervuilen en de leefbaarheid aan te tasten. Elk jaar gebruiken we meer dan die hoeveelheid, met onder andere klimaatverandering tot gevolg.

De dag waarop we wereldwijd deze grenswaarde overschrijden wordt 'Earth Overshoot Day' genoemd. In 2023 zal dit naar verwachting in de tweede helft van juli gebeuren (de precieze datum wordt binnenkort bekend gemaakt).

Vanuit de werkgroep Kerk en Klimaat willen we de zondag benutten om extra aandacht te vragen voor duurzaamheid. Zo zullen wij die dag bewust met de fiets naar de kerk komen en hopen we gezamenlijk met de andere kerken op te roepen tot een bredere autoloze zondag in Ommen. Deze oproep geldt vanzelfsprekend uitsluitend voor wie goed ter been is en die dag niet anderszins afhankelijk is van de auto.

Michazondag op 15 oktober in de Gereformeerde kerk

‘Er is jou, mens, gezegd wat goed is, je weet wat de HEER van je wil: niets anders dan recht te doen, trouw te betrachten en nederig de weg te gaan van je God’. Micha 6:8

In deze tekst noemt de profeet Micha in één adem trouw zijn, recht doen én leven in gehoorzame en liefdevolle omgang met God. Deze drie elementen horen onlosmakelijk bij elkaar en worden zichtbaar in het leven van Jezus die ons dit heeft voorgeleefd. Het prikkelt christenen, kerken en organisaties om hun ogen niet te sluiten voor onrecht. Samen delen we de missie om de boodschap van gerechtigheid in de Nederlandse kerken en bij christenen, in het bijzonder in onze eigen gemeente, onder de aandacht te brengen. Niet alleen om mensen te inspireren, maar ook te activeren en in beweging te brengen om ons samen in te zetten voor gerechtigheid. Hoe mooi is het om dat te doen met de wereldwijde kerk, op één zondag. Daarom is de Michazondag in het leven geroepen. Om één zondag in het jaar wereldwijd stil te staan bij sociale en ecologische gerechtigheid, aan de hand van een thema dat daaraan raakt. Dit jaar willen we daar als Gereformeerde kerk ook aandacht aan schenken. Zondag 15 oktober zal in het teken van de Michazondag staan.

Collectieve moestuin in Arriën wordt langzaam groen

Zoals eerder vermeld in Kerkvenster neemt Kerk en Klimaat ook deel aan de collectieve moestuin in Arriën. Een groep mensen zet zich daar in om eigenhandig biologische groenten te telen. Een deel van de opbrengst is bestemd voor mensen die steun kunnen gebruiken.

Deze moestuin begint al aardig vorm te krijgen. Het pootgoed is geplant en de meeste zaden zitten in de grond. Dat betekent ook dat het onkruid zich al begint te roeren. Hulp bij het wieden daarvan is altijd welkom!

Momenteel hebben zich circa 30 personen aan de tuin verbonden. De beregeningsinstallatie is mede mogelijk gemaakt door de diaconie van de Gereformeerde kerk. Meer informatie is te verkrijgen via de website www.moestuinarrien.nl.

Hieronder wat foto's welke een impressie geven hoe het e.e.a. in de moestuin van Arriën erbij staat:



Andijvie, uien, wortels en andere zaigoed



Beregeningsinstallatie (mede mogelijk gemaakt door diaconie Geref. kerk)



Peulen en Sugarsnaps



Heg met inheems plantgoed